

NA SOTAVI NI DRAKI VEISAU NI OTI NA LEQA TUBUKOSO: IVAKAMACALA LELEKA VAPOLISI 7

E i wali dina ni kena sotavi na Draki Veisau na Polisi ni Veitokitaki?

Na revurevu ni draki veisau e vakilai sara vakaca e Viti ena loma ni tini na yabaki sa oti. E na vuku ni tubu ni yalayala ni waitui kei na leqa e vu mai na veisau ni draki, sa navuci tiko me tokitaki e 45 na koro e Viti ena loma ni 5 kina 10 na yabaki mai qo. Ia, na veitokitaki ena vukei ira vakacava na matanitu lelevu mera vakalailaitaka na cevuraki ni kaboni? E vei na vanua ena veiganiti kina na ibalebale ni iwalewale matau ni veitokitaki me vaka e vakamacalataki ena United Nations High Commission for Refugees (UNHCR) Guidance on Planned Relocation (GPR), vakabibi ena gauna e tara kina na I tovo, I vakarau ni vanua kei na gagadre ni tamata yadua era vakaleqai?

I Tukutuku Bibi

- E na loma ni 30 na yabaki sa oti, e 85% ni leqa tubukoso e Viti na cagilaba, e levu na gauna e rua na cagilaba ena dua na yabaki. O Viti e vakaleqai rawarawa ena tubu ni yalayala ni waitui ka vakavuna na sisi ni baravi kei na tuituina ni qele. Sa qai kuria qo na kena yaco wasoma na leqa tubukoso.
- Na matanitu o Viti sa digitaka tu e 45 na koro mera tokitaki ena loma ni 5 kina 10 na yabaki ena vuku ni revurevu ni draki veisau. Na levu kei na rerevaki ni leqa tubukoso e rawa ni vakatubura na I wiliwili ni koro era sa tiko qori.
- Ena nona sasaga na matanitu o Viti me sotava na draki veisau e vakavuna me isevu ni matanitu ena Pasifika me vakayagataka na polisi ni GPR e na vuku ni veitokitaki.
- Na I tuvatuva ni veitokitaki e vakarautaki me I wali ni leqa ni draki veisau ia e sega ni walia na leqa era vakayacora tiko na matanitu era cevuraka vakalevu na kaboni ka vakavuna tiko leqa e vuravura.
- Ena vuku ni I tovo, na veitokitaki – kevaka era yalo galala kina na tamata se tuvai sara vakamatau, ena vakayalia tiko ga na veika era taukena, na veika e laurai se tawarairai kei na veika era vakabibitaka.
- Na veitokitaki e dodonu me ciqoma na vuku vakaitaukei, na I tovo kei na I vakarau vakavanua kei na sotavi na bolebole. Ni gadrevi me ra toki ena yalo galala na lewenivanua, sa dodonu me soli vei ira na digidigi ka me ra tokoni tale ga na sega ni via toki.

VAKADIDIKE TAUMADA

E na veiyabaki sa oti, e dua na leqa levu e sotavi tiko e vuravura na veitokitaki. O ira era tokitaki vakatotolotaki se vakamalua ena vuku ni leqatubu koso se vakaleqai ni veikabula ena namaki me tiko na bolebole ena rawaka vakailavo, na lewai matau ni kakana kei na veiqaravi raraba ni matanitu. Ena vuku ni veika qori, e tokoni vakalevu kina na ituvatuva ni veitokitaki kei na iwalewale ni kena sotavi na draki veisau ena veimatabose e vuravura, me vakasaqarai na iwali ni leqa ni draki veisau ka me kua ni vakavuleqa tale vakalevu.

iTaba 1. Na valenilotu e vakacacani ena cagilaba o Winston ena 2016, na itaba e vakaraitaka na vakadomobula ni leqa tubukoso e tarai Viti tiko (itaba: A. Neef)

Me vaka ni yanuyanu lailai o Viti, ena vakilai sara vakalevu na revurevu ni draki veisau. Qo me vaka na tubu ni yalayala ni waitui kei na kena yaco vakawasoma na leqa tubukoso me vaka na cagilaba ka vakavuna na sisi kei na kena curuma na qele na masima ni waitui. Ena ripote ni Tabana ni Draki e Viti ena 2011, e vakaraitaka ni sa veisau vakavica vata na draki. Ena loma ni 30 na yabaki sa oti, e 85% ni leqa tubukoso e Viti na cagilaba, e levu na gauna e rua na cagilaba ena dua na yabaki.

Na veisau ni draki kei na tubu ni yalayala ni waitui ena vakalevutaka na sisi ni baravi, na ua lelevu kei na cagilaba. E na 2016, e labati Viti na cagilaba o Winston, na kaukauwa ni cagi e tiko ena vakatagedegede 5 ka cagilaba levu duadua me ravuravu ena noda vanua. E sivia na 40,000 na lewenivanua era gadreva na veivuke ka vakacacani vakadua na nodra I vurevure ni bula ena veisiga. Qo e I vakaraitaki vinaka ni revurevu ni draki veisau ka sa dodonu me caka kina e dua na ka. Me vaka ni vakaleqai vakarawarawa o Viti ena revurevu ni draki veisau, e sa vakaraitaka tiko e vuravura na bibi ni cakacaka ni veitokitaki kei na ituvatuva ni sotavi ni draki veisau. Na matanitu o Viti e sa vakayacora oti na vakadidike me baleta na vakacaca ni draki veisau ka sa vakaraitaka ni 45 na koro e Viti ena gadrevi me tokitaki e na loma ni 5 kina 10 na yabaki mai qo. Na veitokitaki qo ena vakayacori tiko ga e Viti, e na levu era sa na biuta na koro ka gole e na taoni ka rawa ni vakaleqa na I yau kei na gacagaca ni veivakatorocaketaki e na veikoro lelevu.

Na draki veisau e vakaleqai vakalevu na veika era taukena kei na nodra I tovo na tiko e na baravi kei na vanua lolovira. E levu e Viti era rivarivabitaka na toki baleta nira na tawasei ira ena nodra yavu kei na i tukutuku vakavanua era kilaitani kina. Na veitokitaki e rawa ni vakabulabulataka tale na i vakarau ni nodra dau veitosoyaki na nodra qase ia

e rawa ni tale ga ni tawasei ira mai ena nodra vanua¹ kei na kena itovo.

Na i Matai ni Kato: i Tukutuku Bibi

- 45 na koro e namaki me na tokitaki ena loma ni 5 kina 10 na yabaki mai qo.
- E rauta ni 676 na koro ena vakaleqai ena draki veisau.
- 80% na qele i Viti era taukena na kawa itaukei.
- Me baleta na lewenivanua e Viti, e via tiko ena 40% na levu ni wiliwili ni kai Idia ni Viti.

Me kena I kuri, e sa qai tiko o ira na kai Idia ni Viti ka tiko na kedra I wiliwili ena 40% ni lewenivanua. Ena gauna era kau mai kina mera mai cakacaka ena veidovu ena 1879-1884, e sega ni vakadonui mera voli qele baleta ni maroroi tu me baleti ira na itaukei. Na qele era taukena na kaidia ni Viti e lisitaki. E se sega ni dua tiko na I tuvatuva tudei ni nodra tokitaki na kaidia ni Viti. Na I tuvatuva ni veitokitaki se vakatabakidua tiko ga vei ira na itaukei ia e ra vakaleqai tale ga na kai Idia ni Viti e na revurevu ni draki veisau.

NA I TUVATUVA NI VEITOKITAKI: “I WALEWALE VINAKA DUADUA”

Na veitokitaki (mv vakamacalataki e na I Karua ni Kato) e sa I walewale ni kena sotavi na draki veisau ka I tuvatuva tale ga ni tataqomaki ena draki veisau. E na 2015 na UNHCR e tabaka na GPR me vukea na veimatanitu ena veitokitaki ka vakabulabulataka na igu ni cokonaki e na I tikotiko.

Na i Karua ni Kato: GPR Na i Vakamacala ni ituvatuva vakarautaki ni Veitokitaki

Na i tuvatuva vakarautaki ni nona tokitaki e dua na tamata se dua na umatamata mai na nona/nodra vale se vanua e/era vakaruru tiko kina vanua mera sa lai vakaitikotiko tudei kina, me na vakarautaki tale na veika me vakacokotaki kina na nona/nodra bula. Na ituvatuva ni veitokitaki e vakatulewa ga kina na matanitu, era na tokitaki ga ena loma ni yalayala ni matanitu ka caka mera taqomaki kina na lewenivanua mai na revurevu ni leqa tubukoso kei na draki veisau. Na veitokitaki ena rawa ni vakayacori ena tamata yadua, vakavuvale se i vakoro.

Na GPR e gadreva me raica na vanua e rau veirogoci kina na ituvatuva kei na kena cakacakataki na veitokitaki. Ena gadrevi me kilai na leqa ena sotavi, na balavu ni gauna, kei na nodra vakaitavi vakataucoko na lewenikoro ena kena vakatulewataki na cakacaka ni veitokitaki.

Na GPR e vakarautaki ena I tovo ni rai vakavalagi ka tiko vata kei na kena I vakatakilakila, kevaka e sa laurai na ivakatakilakila, sa dodonu me caka na veitokitaki. Na I vakatakilakila ena rawa nio raica ena kato e ra (Kato 3). Na I tuvatuva vinaka duadua ni sotavi na leqa, oya me vaqarai na kena I wali. Na Veitokitaki me I otioti duadua ni tuvatuva ka me laurai mada na I wali tale ni leqa eso.

¹ Na Vanua na yavu ni bula vakaitaukei kei na kena itovo. E semata na tamata kina veikabula ka rawa tale ga nida vakatoka nirau duabau ga.

Na GPR e vakabibitaka na rogoci ni domodra na lewenivanua ena gauna ni veitalanoa: me rogoci na domodra o ira era vakaleqai ka mera tiki tale ga ni vakatulewa. Qo e tikina bibi ena GPR baleta ni gadreva mera kila vakataucoko na lewenivanua na veika me na vakayacori ka mera na solevaka na vakatulewa era sa duavata kina.

Na vakatutu ni Advisory Group on Climate Change and Human Mobility (AGCCHM) ni 2015 e vakatabakidua e na I walewale matau ni veitokitaki ka me rawati kina na igu ni cokonaki. Na I naki levu ni AGCCHM me vakalailaitaka na nodra vakasaurarataki na lewenivanua mera toki ka vakauqeta na nodra vakaitavi na matanitu ena I walewale vinaka duadua ni kena laurai na iwali ni leqa me rawa ni valuti kina na draki veisau.

iTaba 2. Na vakacaca ni cagilaba ena baravi ni koro ena Tokalau kei Viti. (itaba: A. Neef)

Na i Katolu ni Kato: GPR i Vakadinadina ni sa tiko na leqa

- a. Sa laurai votu ni na vakaleqai na koro/itikotiko;
- b. Sa vakacacani tiko na veivale kei na gacagaca ni veivakatorocaketaki ena lomanikoro/itikotiko (e kauwaitaki na kena vakavinakataki se na gagadre me qaravi na vanua vata oya e dua na veivakatorocaketaki levu);
- c. Sa sega ni laurai tale e dua na i wali ni leqa;
- d. Na pasede ni vale era sa vakacacani;
- e. Na gauna, irairai, kei na ivakarau ni nodra tokitaki mai na vanua e dau yaco vakawasoma kina na leqa;
- f. Sa laurai na i vakatakilakila ni sa sega ni veiganiti na i vakarau ni bula era dau bula tu kina ena gauna e liu;
- g. na i tukutuku vakasainisi ka vakaraitaka na i vakatagedegede ni tubu ni yalayala ni waitui, na sisi ni qele, kei na waluvu;
- h. Sa vakaleqai na ivurevure ni bula, (mv. Wai, i vurevure ni kaukaua, kakana);
- i. Sa vakaleqai na veiqaravi (mv. vuli, valenibula)

(UNHCR, 2014a, p. 21).

NA VU NI LEQA

Era a vakatarogi e vica na kenadau ena veivakatorocaketaki e Viti me baleta na ituvatuva vakarautaki ni veitokitaki me cakacaka e salamuria mai. E dredre sara ga vei ira mera vakaveiwekanitaka na ituvatuva ni veitokitaki me iwalewale ni sotavi ni draki veisau. Era tukuna ni qo e dua na leqa era sega ni vakavuna ia e vinakati mera sotava na kena revurevu. Na vosa e vakayagataki tiko me baleta na veitokitaki me iwalewale ni sotavi ni draki veisau, ka liutaka tiko na EU kei ira era matanitu lelevu era veivuke kina, e vakamamadataka na nodra lewai na veimatanitu era cevuraka vakalevu na kasirara ka vakavuna na draki veisau. E tarogi tale na kena vakatututaki tiko na ituvatuva ni veitokitaki me iwali ni leqa, ia e rawa ni vakavu leqa tale vakalevu.

Na nodra tokitaki o ira na lewe ni Vanua era tu e na veivanua e dau yaco kina vakawasoma na ravuravu ni veisau ni draki, kina dua tale na Vanua vou. Na veitokiyaki oqo, e rawa ni okati me wili vaka nodra I nakinaki vuni na veimatanitu lelevu ka ra dau kaburaka na kasi gaga ka benuca na maliwa lala e vuravura

- **Na I tuvatuva ni veitokitaki e maroroi ira na vakavuna dina tiko na leqa ka vakanamata ga vei ira na vakaleqai.** Na draki veisau era vakavuna na matanitu vutuniyau ka ra vakaleqai vakalevu na matanitu dravudravua.
- **Na I tuvatuva ni veitokitaki e laurai me tiki ni veivakatorocaketaki ka sega ni vakavotui kina na leqa levu ena sotavi.** E tabonaki na levu ni leqa ena sotavi, dina mada ga ni ra duavata na lewenivanua me ra toki.
- **E rabailevu sara na ibalebale dina ni nodra duavata na lewenivanua mera tokitaki.** Ni gadrevi dina mera toki ena yalo galala e dodonu me tiko tale ga na veitokoni vei ira era sega ni vinakata mera toki. Na leqa ena sotavi ke sega ni caka na veitokitaki e vakarautaki ena itovo ga ni rai vakavalagi oya ni sa tiko taucoko na ivakadinadina, ia e vakuwai na vuku vakavanua, na itovo kei na kena kilai vakataucoko na leqa ena sotavi.

NA LEQA NI ITUVATUVA VAKARAUTAKI NI VEITOKITAKI E VITI

Na GPR e sega ni vakarautaki me ganita na veitokitaki e Viti. Na veitokitaki ena vuku ni revurevu ni draki veisau e ka vou e Viti, na matanitu e dodonu me moica na ituvatuva matau ni veitokitaki ka me veiganiti kei na veika era sotava tiko na lewenivanua e Viti. yaco tiko ena loma ni koro.

Me vaka ga na GPR, na Fiji's National Adaptation Plan Framework e vakamacalataka ni veitokitaki e dodonu me I otioi duadua sara ga ena I tuvatuva ni veitokitaki. E dina ni sa tiko na bolebole ena bula raraba, na itovo kei na qele, ia e vakabibitaki tale ga na bolebole tale eso. Qo sa rui bibi kina na kena laurai na leqa ka veitalanoataki na kena I wali ni bera ni ra qai vakatulewataka taucoko na veika me vakayacori.

Na veitokitaki e rawa ni vakavu leqa ena bula raraba, na itovo, na ivakarau makawa kei na irairai ni vanua e Viti. Kevaka era sega ni vakaitavi vakataucoko ena vakatulewa na lewenivanua ena rawa ni vakavuna na cakacaka butobuto ena qele, na tikotiko yavavala ni lewenivanua, na tawani sivia ni koro vakavalagi kei na tiko lelevu ena dua na vuvale.

Na i Kava ni Kato: Na vei ka A Sega ni Namaki ena Veitokitaki mai Vunidogoloa kei Etatoko

E na Janueri ni 2014, a tokitaki kina 2 na kilomita e lomanivanua na i sevu ni koro o Vunidogoloa mai Vanua Levu ena vuku ni revurevu ni draki veisau. Na veitokitaki e qaravi ga vakamataqali ena vuku ni qele kei na kena taukena. Ni oti ga e dua na yabaki, sa lesu tale ena koro makawa na dauveivakabulai baleta ni sa yali vua na nona kaukaua.

Na i vakaraitaki qo e vakatakila ni veitokitaki e sega ni vakabibitaki ga ena leqa tubukoso, e dodonu me taqomaki tale ga na i vakarau ni bula raraba, na i tovo kei na i valavala vakavanua. E dina ni sa tiko na revurevu ni draki, na lewenivanua era se sega ga ni via toki baleta oya na tikiniqele era bula tu kina ka ra bulu tale ga kina na nodra qase.

iTaba 3 & 4. Na itikotiko e Etatoko mai Ba. (iTaba: A. Neef)

Na i tikotiko o Etatoko mai Ba, e Viti Levu, e tauyavutaki ni oti na kena vakacacani ena waluvu kei na sisi ni qele na koro o Wavuvavu, e 17 na vale e vakacacani ena waluvu na 2012. E vakalailaitaki na lisi vua e dua na turaga ni Idia baleta me tauyavutaki kina na nodra vale na vakaleqai. Na isau ni vale e tiko ena FJD\$30,000 ka rawati na veivuke mai tautuba. Ena gauna qo, era sa tiko sara ena dua na vanua vinaka na lewenikoro o Etatoko e dina se dredre ga na nodra guilecava na nodra koro makawa. Ian a koro vou e katakata, sega na vanua ni vakaruru ka mate na qele, dredre kina na teitei. Sa qai tiko tale ga na leqa ni kena sukavi na koro makawa, na veitosoyaki kei na sotavi na dravuisiga kei na cagilaba. (Neef et al., 2018).

E sega ni dodonu me raici na veitokitaki ni vinaka se ca, e dodonu me veiganiti kei na I vakarau ni vanua, na veika era taukena kei na I walewale ni nodra na lakocuruma na veitokitaki. Na Moana Declaration ena 2009 e sa mua ena vanua qori ena nona sa vakayavutaka na draki veisau ena vakabauta kei na I tovo. E gadreva me laurai tale eso na I walewale ni kena sotavi na draki veisau ka me vakayavutaki ena vakavuvuli ni vakabauta ka okati kina na vakatulewa dodonu, na tudei ni veika e vakayacori kei na kena cakacaka vakasavasava. E dodonu me caka tiko ena vakatulewa ena yavu ni veika era vakabibitaka na itaukei.

Na GPR e vakatututaka ni dodonu me laurai tale ga leqa e sotavi ena bula raraba kei na I tovo ena gauna ni veitokitaki. Ia kevaka sa sega sara ga ni caka rawa kina e dua na ka, sa dodonu me ciqomi na leqa qori ena gauna ni veitokitaki.

Ia na leqa qori e dodonu me veitalanoataki ena polisi kei na cakacaka ni veitokitaki. Me vaka ni rabailevu sara na veika ena sotavi sa dodonu me levu na vakatataro ni veitokitaki mai na kena vakarautaki ga na ivoladusidusi ni veitokitaki.

E NA BOLEBOLE NI VEITOKITAKI E VITI

- **Me kilai na bibi ni vanua, na itovo kei na veika e vakabibitaka na itaukei.** E na vinaka ga na veitokitaki kevaka e raici na bibi ni qele vei ira na itaukei, na veiwekani kei na I tovo e salavata kei na vanua. Na qele e tiki ni nodra bula na itaukei; na veitokitaki e rawa ni vakavuleqa e na i yau, na veika e laurai, na veika vakayalo, kei na I tovo. E dina ni ra i vakavure bula na veitokitaki, e rawa tale ga ni vakaleqa na I tovo kei na I vakarau ni kawa itaukei.
- **Na lailai ni kilaka ni Draki Veisau.** Era sega ni kila na lewenivanua na ririko, revurevu, kei na veileqa ena rawa ni basika ena vuku ni Draki Veisau. Era lewe levu era vakayavutaka na nodra vakamacala ni Draki veisau ena vakabauta ni lotu, kei na kena revurevu nira lecava na kena vakamacala vakasainisi.
- **Na veileti ni lewenivanua ena vuku ni nodra tokitaki.** E tiko na loma tarotaro ena vuku ni qele mera tokitaki kina na lewenivanua, ka rawa ni ra veileti kina o ira na itaukei ni qele e Viti. E levu na koro era gadreva mera tokitaki, ia na qele e digitaki kei na gaunisala ni veitosoyaki, ena vakatautaki kina na veitokitaki, kei na kena veitalanoataki ena veimataqali, me maroro kina na nodra dodonu na itaukei ni vanua, ka me tarova na veiletitaki ni taukei ni qele.
- **Na nodra veitokiyaki na Idia, ka ra tiko vata ga ena dua na I tikotiko.** Na nodra tokitaki I na veivanua cere na itaukei ena vakavurea na leqa vei ira na Idia me vaka ni ra dau lisitaka ga na Idia na qele, mera vakaitikotiko kina. Mevaka ni sa tubu tiko ga na nodra tokitaki na itaukei kei na kena sa oti tiko na lisitaki ni qele, era sa bolei vakalevu na Idia ena nodra volia na veitiki ni qele vinaka ina tabana ni qele maroro ni iTaukei [TLTB]. Na I tuvatuva ni nodra tokitaki na itaukei ni vanua, kei na kena sagai mera tiko vata vakoro, e vakatubura na ririko vei ira na Idia ena nodra na veikauyaki yani ina noda Vanua.
- **Na walewale ni nodra tokitaki na I tikotiko ni kaidia ni Viti.** E dina ni ra na sotava tale ga na Idia na revurevu ni Draki Veisau, ia na nodra tokitaki, e duidui na sala me ra muria ni veidutaitaki kei na veitikotiko vakaiTaukei. Na noda sa vakatokai me da lewenivanua e Viti, ena rawa ni walia na veiletitaki ni qele ka ran a rawa ni veitosoyaki na iaukei ina veiuma qele ka ra taukena na veimataqali tale e so. Ia, qori ena sega ni rawa ni ra qarava na kai Idia ni Viti.
- **Na veiyau bula kei na itovo ni bula ena vanua ni cakacaka.** Na nodra toki ina veitauni na lewenivanua ena vuku ni Draki veisau, sa sega ni veiraurau kina na I wiliwili ni lewenivanua kei na veiqaravi e vakarautaki vei ira era tiko ena vanua ni cakacaka. Sa tubu na I wiliwili ni veitikotiko sega ni vakamataniutaki ena vanua ni cakacaka, ni ra sa toki I na veitauni o ira era dau bika vanua, mera qara na nodra bula ni sa sega ni bulabula na qele era tea mai nakoro, ka ra sa veitokiyaki ena vuku ni Draki Veisau.

NA VAKAVOTUKANA NI POLISI

- E rawa ni liutaka na noda matanitu na valuti ni Draki Veisau ena noda vuravura.** Sa vakilai na revurevu ni Draki Veisau ena noda Viti, ia me vaka ni noda vanua e I sevu ni vanua me qaravi kina na cakacaka levu ni veitokitaki, ena rawa ni na veivunauci ka veivakasalataki vei ira na veikabani kara dau cevuraka e maliwa lala na kaboni.
- Na GPR e vakarautaka e dua na idusidusi ni veitokitaki.** Na I dusidusi uasivi qo e sega ga ni baleta na I tovo ni bula e Viti. E rawa ni vakayagataki na I dusidusi ni GPR me vakaraitaka na leqa ka me tekivutaki kina na kena veitalanoataki na I wali ni leqa.
- Na vakatetei ni tukutuku ni Draki Veisau.** E ra dau kerea na vulici ni revurevu ni Draki Veisau na veitokitiko eso. E yaga me ra kila taumada na lewenivanua na revurevu ni Draki veisau, me vunauci tiko ina noda vanua, mera rawa ni vakavakarau ina veisau qori. Era na vakatulewataka vakamatau na nodra tokitaki, ka me kua ni vakayavutaki I na dua na vakatulewa kaukaua ka suguraki yani vei ira.
- Na I walewale ni veitokitaki e dodonu me vakatulewataki ena yalo galala ka me ra vakaitavi taucoko kina na lewenivanua.** Na veitokitaki e dodonu me I otioti duadua ni tuvatuva ka me veirogocitaki vinaka kevaka sa sega dua na sala me muri.
- E dodonu mera nanumi tale ga ena polisi ni veitokitaki na nodra I tikotiko na idia,** Me vaka ni ra vakuwai ena kena taukeni na qele vakaitaukei sa dodonu me ra nanumi tale ga ena vuku ni veitokitaki. E dodonu me tiko na walewale matau ni nodra tokitaki ka me tiko tale ga na ituvatuva vei ira na itaukei era tawana tiko na qele lisitaki.
- Me vaka ni na sotavi e levu na bolebole ena veitokitaki sa dodonu me veitalanoataki sara vakavinaka ka ra vakatulewa taucoko kina na lewenivanua.** E dodonu me savasava na veiqaravi ni matanitu, ka me ra digitaki vinaka na I tikotiko e ra vakaleqai ka me kua ni vakayagataki na I vadi vakapolitiki, I sau vakailavo ni veitokitaki, se na veiqatitaki ni qele.

Na polisi qo e vakarautaka o Alexandra Brookbanks, Archana Chand and Erin Thomas, Yunivesiti mai Okaladi, Niusiladi. E vakayavutaki mai na ivola:

Benge, L. (2017). Governing Mobility Across Messy Policy Space: Planned Relocation as a Strategy of Climate Change Adaptation in Post-Disaster Recovery Processes: Vanua dau vakacacani ena uwaluvu e Cambodia kei Viji” (CAF2016-RR05-CMY-Neef) under APN’s Climate Adaptation Framework. iVakataucoko ni itukutuku, wili kina na tukutuku kaburaki kei na veika e yaco, ivola tabaki kei na itukutuku vakaraitaki, ni qai sikova ga na veilawa na <http://www.climatechangeplus.net>.

Neef, A., Benge, L., Boruff, B., Pauli, N., Weber, E., & Varea, R. (2018). Climate adaptation strategies in Fiji: The role of social norms and cultural values. *World Development*, 107, 125–137.

Me baleta na itukutuku tabaki oqo: Na ivakamacala leleka vakapolosi e tauyavu me baleta na APN project “Climate Change Adaptation in Post-Disaster Recovery Processes: Vanua dau vakacacani ena uwaluvu e Cambodia kei Viji” (CAF2016-RR05-CMY-Neef) under APN’s Climate Adaptation Framework. iVakataucoko ni itukutuku, wili kina na tukutuku kaburaki kei na veika e yaco, ivola tabaki kei na itukutuku vakaraitaki, ni qai sikova ga na veilawa na <http://www.climatechangeplus.net>.

Edita: Professor Andreas Neef, Yunivesiti mai Okaladi, Niusiladi

Seviteba 2019